

คู่มือ-สัตว์ป่าล่าเนื้อในธรรมชาติ

Juha Järvenpää และ Harri Norberg

คำนำ

ในพื้นที่แลนด์ มีสัตว์ป่าที่ล่าเนื้อเป็นอาหารอาศัยอยู่สี่ชนิด: หมู(karhu), ตัวลิงซ์ยุโรป(gives), สุนัขป่า(susi) และตัววูล์ฟเวอรีน(ahma)โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนของหมูและตัวลิงซ์ยุโรปมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 21 และสัตว์ป่าล่าเนื้อได้แพร่ขยายไปอย่างช้าๆ ในเขตพื้นที่อาศัยของสัตว์ป่าในเขตตอนใต้และตะวันตกของฟินแลนด์ ดังนั้นจึงเป็นการเพิ่มโอกาสในการเผชิญหน้ากันของสัตว์เหล่านี้และคนที่เคลื่อนที่ไปตามพื้นที่ธรรมชาติ ในเกือบทุกพื้นที่ของประเทศฟินแลนด์ แต่คนส่วนใหญ่ก็ไม่ทราบเกี่ยวกับการเผชิญหน้ากับสัตว์เหล่านี้ เนื่องจากปกติแล้วสัตว์ล่าเนื้อเหล่านี้จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าและการเกี่ยวข้องกับมนุษย์จนมากที่สุดท้าย

ทั้งนี้ ส่วนหนึ่งของคู่มือนี้ เป็นสมมุติฐาน ว่าบุคคลที่เคลื่อนที่ไปในพื้นที่ธรรมชาตินั้นไม่มีความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับสัตว์ป่าล่าเนื้อและพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้นในประเทศฟินแลนด์ รวมทั้งความรู้เรื่องการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับสัตว์เหล่านั้นและจะต้องปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์ที่ต้องเผชิญหน้ากับสัตว์เหล่านั้น ทั้งนี้ การขาดความรู้และการอุปทาน การคว้นสรุปเอาเองนั้นเป็นตัวเพิ่มความกลัวสัตว์ป่าต่างๆ ให้มีมากขึ้น การแบ่งปันความรู้และข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับสัตว์ป่าล่าเนื้อและพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้นจะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างคนและสัตว์เหล่านั้น และลดความหวาดกลัวสัตว์ป่าลงไปได้

คู่มือที่ท่านถืออยู่ในมือนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปภาพรวมของสัตว์ป่าล่าเนื้อ ในคู่มือนี้ ประกอบไปด้วยข้อมูลสั้นๆ เกี่ยวกับลักษณะที่น่าสังเกตของสัตว์ป่า และข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ชีวิต อาหาร และพฤติกรรมของสัตว์เหล่านั้น วัตถุประสงค์ของคู่มือนี้คือ

เพื่อช่วยให้ทุกคนที่เคลื่อนที่ไปมาในพื้นที่ธรรมชาติรู้จักสังเกตร่องรอยที่สัตว์ป่าทิ้งไว้ในธรรมชาติ และให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของสัตว์และทราบว่าเราจะต้องปฏิบัติตัวอย่างไร

คู่มือนี้ได้ทำการร่างโดยโครงการ PetoTieto (ความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่า) ภายใต้การบริหารของเมือง Suomussalmi โดยโครงการนี้ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชนบท Manner-Suomi ปี 2007-2013 ผ่านศูนย์ ELY ของเขต Kainuu และ Pohjois-Pohjanmaa

ผู้เขียนคู่มือนี้ คือ Juha Järvenpää และ Harri Norberg นายJärvenpää ปฏิบัติหน้าที่ผู้บริหารโครงการ Petoseutu และ Petotieto (โครงการพื้นที่เขตสัตว์ป่า และความรู้เกี่ยวกับสัตว์ป่า) ของเมือง Suomussalmi และเป็นผู้ที่ศึกษาโครงการเกี่ยวกับปัญหาด้านสัตว์ป่าและวิธีการประกอบอาชีพ รวมทั้งวิธีการป้องกันปัญหาเหล่านั้น นายNorberg ปฏิบัติหน้าที่นักออกแบบในศูนย์ข้อมูลนักล่าสัตว์ ซึ่งมีพื้นที่ปฏิบัติงานในเขตดูแลรักษาทางเรนเดียร์ และ คูแลสัตว์ป่าอื่น ๆ และยังเป็นนักวิจัยที่ศูนย์วิจัยด้านการล่าสัตว์ และการประมง โดยทำการศึกษาเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่าง สัตว์ป่าล่าเนื้อ และกวางเรนเดียร์

ภาพประกอบ ปกหน้า และปกหลัง: Hannu Huttu

สถานที่ ประกอบรูปเล่มและตีพิมพ์: Kajaanin Offsetpaino Oy, 2011

คำแปล: Lingeneer Oy

SUOMUSSALMEN
KUNTA

European Agricultural Fund
for Rural Development:
Europe invests in rural areas

หมี (Ursus arctos)

จากข้อมูลของศูนย์วิจัยด้านการล่าสัตว์ และการประมง (RKTL) ในฟินแลนด์ปี 2010 ระบุว่าในฟินแลนด์มีหมีประมาณ 1500 ตัว หมีได้แพร่กระจายตัวไปทั่วพื้นที่ของฟินแลนด์โดยไม่มีขรมเขต Ahvenanmaa พื้นที่ที่พบมากคือเขตพื้นที่ตะวันออก และพื้นที่ภาคกลางของฟินแลนด์ รวมทั้งเขตแลปแลนด์ตลอดแนวชายแดนตะวันออกของประเทศ

ลักษณะเฉพาะของหมี และการแพร่ขยายพันธุ์

หมีตัวเมียขนาดโตเต็มที่อาจมีน้ำหนักตัวถึง 300 กก. และหมีตัวผู้อาจมีน้ำหนักตัวถึง 300 กก. ช่วงที่หมีจำศีลในฤดูหนาวหมีสามารถลดน้ำหนักลงได้ถึงหนึ่งในสามของน้ำหนักปกติ เมื่อโตเต็มที่หากวัดขนาดจากกรงซี่ขา จะสูง 90-125 ซม. และหากยืนสองขาจะวัดได้ 135-250 ซม. ขนของหมีมีความหนาและมีสีตั้งแต่สีน้ำตาลจนถึงน้ำตาลออกเหลือง หางมีความยาวประมาณ 5-15 ซม. และบางส่วนก็ซ่อนอยู่ใต้ขน หมีมีขนาดเล็กและกลม^{1,2,6}

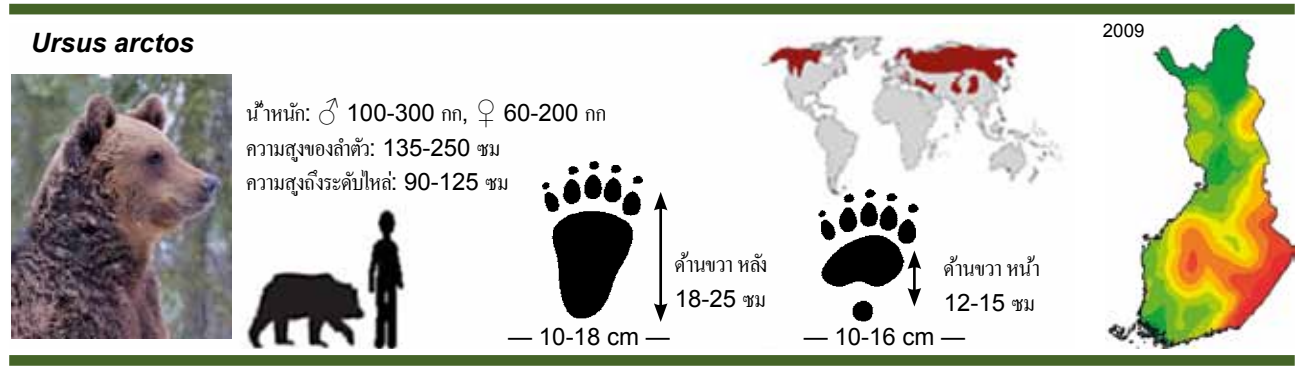
การดำรงชีวิตของหมี และการกินอาหาร

ช่วงเดือนตุลา-พฤศจิกายน มีนา-เมษายน หมีจะนอนหลับจำศีลฤดูหนาวในรังของตนเอง รังหมีอาจจะเป็นขอนไม้ขนาดใหญ่ หรือการขุดรูใต้รังมดหรือไม้ที่ผุแล้ว บางครั้งก็

อยู่ตามกลุ่มโศดหิน หรือบริเวณเนินดิน หรือใต้ต้นสนคริสมาส โดยมีกิ่งไม้คอกปิดบังอำพรางไว้ ถึงแม้ว่าหมีจะนอนหลับจำศีลในช่วงฤดูหนาวและมีการใช้ชีวิตที่เป็นพิเศษเหมือนกับ "สะสมพลังงาน" แต่หมีก็สามารถตื่นได้หลายครั้งในช่วงฤดูหนาว และบางครั้งก็กลับพลิกตะแคงตัว ทั้งนี้หมีสามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวในช่วงฤดูหนาวได้ด้วย ดังนั้นหากท่านไปเจอรังของหมีในช่วงฤดูหนาวก็ควรจะออกจากที่นั่นโดยเร็วที่สุด

หมีมีพัฒนาการของตัวอ่อนที่ค่อนข้างช้า ทั้งนี้หมายความว่า ถึงแม้ว่าหมีทำการผสมพันธุ์กันในช่วงเดือน มิถุนา-กรกฎาคม แต่เซลล์ไข่ของหมีที่ผ่านการผสมพันธุ์เป็น ตัวอ่อนแล้วจะยึดติดกับผนังมดลูกของแม่หมีในช่วงเดือนธันวาคมซึ่งเป็นช่วงที่เริ่มมีพัฒนาการของตัวอ่อน หมีจะคลอดลูกในเดือนมกราคมในรังฤดูหนาวของตน โดยทั่วไปแล้วจะคลอดลูกหมีสองตัว บางครั้งก็มีลูกหมีสี่ตัว ลูกหมีมีน้ำหนักแรกเกิดเพียงต่ำกว่า 300 กรัม7 โดยปกติแล้วลูกหมีจะติดตามแม่หมีเป็นระยะเวลาประมาณหนึ่งปี บางครั้งก็เป็นระยะเวลาสองฤดูร้อน ในช่วงฤดูใบไม้ผลิลูกหมีที่ออกจากรังจะมีน้ำหนักตัวประมาณห้ากิโลกรัม ช่วงฤดูใบไม้ร่วงลูกหมีจะมีน้ำหนักตัวถึง 30-50 กก. เมื่อเข้าฤดูหนาวถัดไปลูกหมีจะมีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นถึง 60-75 กก. หมีจะเติบโตมีขนาดตัวเพิ่มขึ้นในระยะเวลา 10 ปี และจะมีชีวิตอยู่ได้ถึง 20 ปี

หมีเป็นสัตว์ที่สามารถกินได้ทุกอย่าง ทั้งนี้ อาหารที่กินขึ้นอยู่กับฤดูกาล: หมีจะกินอาหารที่หาได้ง่ายในขณะนั้น ช่วงฤดูใบไม้ผลิ หมีจะกินมด ซากสัตว์ และหญ้า รวมถึงลูกวางมุสที่สามารถล่าได้ง่าย ช่วงฤดูใบไม้ผลิหมีสามารถฆ่าวางเรนเดียร์ขนาดโตเต็มวัย หรือวางมุสได้ และช่วงที่ระบบย่อยอาหารทำงานเต็มที่นั้น หมีสามารถกินเนื้อได้สู้ สิบกว่ากิโลกรัมต่อวันเลยทีเดียว ช่วงฤดูร้อนการกินอาหารจะเต็มไปด้วยพืชต่าง ๆ เช่น สมุนไพร หญ้า และรากไม้ หมีชอบไปตามสวนที่มีผึ้งตลอดช่วงฤดูร้อนด้วย นอกจากนี้

ภาพ: ศูนย์วิจัยสัตว์ป่าและการประมง, Hannu Huttu (หมี)

ในช่วงฤดูร้อนหมีซังกินเนื้อสัตว์ต่างๆ ที่สามารถหาได้ง่าย ช่วงท้ายของฤดูร้อนและฤดูใบไม้ร่วงจะมีพวกเบอร์รี่ผลไม้ป่าต่าง ๆ เป็นอาหารที่สำคัญ หมีสามารถกินเบอร์รี่ได้ทุกวัน วันละเกือบหนึ่งในสามของน้ำหนักตัวของตัวเองและสามารถได้รับพลังงานมากกว่าครึ่งจากปริมาณพลังงานที่ต้องการโดยได้จากเบอร์รี่

โดยมากแล้ว หมีจะเคลื่อนไหวกว้างไปไหนมาไหนช่วงเย็นและกลางคืนทุกคืน หรือ ตอนเช้าตรู่ อาณาเขตของหมีในแต่ละกลุ่มอาจจะซ้อนทับกันบางส่วนกับกลุ่มอื่น ถึงกระนั้นแล้ว หมีวัยโตเต็มที่จะมาพบกันเฉพาะในช่วงคิดัด คือระหว่างเดือนพฤษภาคม-มิถุนายนเท่านั้น

อาณาเขตของหมีตัวผู้หนึ่ง นอาจมีขนาดถึง 1500 ตารางกิโลเมตร หมีตัวเมียที่โตเต็มวัยจะมีอาณาเขตอาศัยประมาณ 500 ตารางกิโลเมตร และหากแม่หมีที่มีลูกหมีเคลื่อนที่ไปด้วยกันนั้น จะมีอาณาเขตเป็นครึ่งหนึ่งจากปกติ หมีสามารถเคลื่อนที่ไปในเวลาหนึ่งคืนได้ระยะทางประมาณ 30-50 กม. และเมื่อมีเหตุจำเป็นหมีจะสามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็ว: โดยสามารถเร่งความเร็วได้ถึง 60 กม./ชม. หมีสามารถว่ายน้ำได้ดีและปีนต้นไม้เก่งด้วย

ประสาทสัมผัสของหมีและการส่งเสียง

หมีมีประสาทรับรู้กลิ่น และการฟังเสียงที่พัฒนาดี ในขณะที่เด็วกันก็มีประสาทการมองเห็นที่ค่อนข้างอ่อน หมีจะได้ยินเสียงคนเข้าใกล้ในช่วงระยะทางประมาณ 200-300 เมตร และสามารถรับรู้กลิ่นจากได้ลมได้เป็นระยะหลายกิโลเมตร ดังนั้นหมีจึงสามารถหลีกเลี่ยงผู้คนได้ทันเวลาจากประสาทการรับรู้กลิ่นและประสาทการฟัง

ในฟินแลนด์ ได้มีการตรวจสอบปฏิกิริยาของหมี ในสถานการณ์การเผชิญหน้ากันระหว่างหมีและคนที่เคลื่อนที่ไปในพื้นที่ธรรมชาติ โดยได้มีการติดอุปกรณ์ GPS กับหมี และได้ผลการทดสอบว่าในเกือบทุกกรณี หมีจะพยายามหลีกเลี่ยงคน มีเพียงหนึ่งครั้งในจำนวนการเข้าใกล้ทั้งหมด 50 ครั้ง ที่นักวิจัยสามารถมองเห็นหมีผ่านไปอย่างรวดเร็ว โดยไม่มีสถานการณ์การเผชิญหน้ากันแต่อย่างใด ถึงแม้ว่าคนจะเคลื่อนที่เข้าหาหมีโดยตรงในระยะทางประมาณ 50 เมตร นักวิจัยสองคนที่ทำงานร่วมกันเป็นคู่ได้ส่งเสียงพูดคุยกันตลอดเวลาในขณะที่เข้าใกล้หมี เพื่อให้หมีสามารถรับรู้ว่ามีคนกำลังเข้าใกล้ ซึ่งส่งผลให้เกิดการหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากันนั่นเอง

เสียงของหมีนั้น สามารถได้ยินได้ไม่บ่อยครั้งนัก แม่หมีและลูกหมีจะสื่อสารกัน

เมื่อลูกหมีต้องการกินนมหรือเมื่อแม่หมีเตือนลูกหมีถึงอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้นหรือเมื่อต้องการสั่งให้ลูกหมีขึ้นต้นไม้เพื่อความปลอดภัย หมีจะส่งเสียงคำรามในขณะที่ต่อสู้กัน ในขณะที่มีอาการครู่ร้าย หรือขณะที่บาดเจ็บ 1,2,5 เมื่อเราเดินไปในป่าอาจจะได้ยินเสียงเหมือนเสียงผิวปากของหมี ถือเป็นเสียงที่เกิดจากหมีสูดอากาศเข้าไป เมื่อมันสำรวจสิ่งรอบตัวตามธรรมชาติ

ปัจจัยที่อาจจะส่งผลให้เกิดอันตรายในสถานการณ์เผชิญหน้ากันระหว่างคนกับหมี:

1. หมีที่ได้รับบาดเจ็บ: หมีที่มีบาดแผลหรือได้รับบาดเจ็บจะเป็นหมีที่มีอันตรายเสมอ และจะพยายามปกป้องตัวเองเมื่อไม่สามารถหลบหนีได้
2. หมีตัวเมียที่อยู่กับลูกหมีอายุต่ำกว่าหนึ่งปี: เหตุการณ์ที่อันตรายมากที่สุดคือ เมื่อต้องลงไปอยู่ในพื้นที่ระหว่างแม่หมีและลูกหมี แม่หมีจะปกป้องลูกๆของมันตามสัญชาตญาณ โดยต่อสู้กับผู้ที่อาจจะทำอันตรายต่อลูกหมี
3. หมีที่กำลังกินซากสัตว์: หมีที่กำลังกินซากสัตว์จะมีพฤติกรรมที่ดุร้ายเมื่อต้องเจอเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด หมีจะปกป้องอาหารของมัน
4. หมีที่ตกใจ: เมื่อคนเข้าไปใกล้หมีมากเกินไปจะทำให้หมีเกิดอาการตกใจและจะกระตุ้นให้เกิดการป้องกันตัวเอง ซึ่งเป็นการตอบโต้จากอาการหวาดกลัว
5. หมีในรัง: หมีที่ถูกปลุกให้ตื่นจากรังของมัน หรือตื่นจากรังก่อนเวลาอันควรช่วงฤดูใบไม้ผลิหรือใบไม้ร่วง อาจเป็นหมีที่อันตรายได้
6. สุนัข: สุนัขอาจทำให้หมีรำคาญ ระดับของความดุร้ายขึ้นอยู่กับสถานการณ์ต่าง ๆ: หมีถูกรบกวนจากการล่าสัตว์ อายุและเพศของหมี และพฤติกรรมของสุนัข มีลูกหมีอยู่ด้วยหรือไม่ หรือมีอาหารที่หมีต้องการอยู่ใกล้ๆ หรือไม่ เป็นต้น

7. การให้อาหาร และการคุ้นเคยกับคน: อย่าให้อาหารหมี! เมื่อหมีได้รับอาหารจากการเข้าใกล้คนบ่อยครั้งเท่าใด หมีก็จะปรับตัวเข้าใกล้กับคนมากขึ้นเท่านั้น หมีจะเข้าใจว่าการเข้าใกล้คน สามารถทำให้ได้อาหารง่ายขึ้น หากแหล่งอาหารตามธรรมชาติในป่าของหมีมีจำนวนน้อยลง หมีก็จะพยายามเข้าไปในพื้นที่อยู่อาศัยของคนเพื่อหาอาหาร ซึ่งในขณะที่นั้นหมีจะหมดความหวาดกลัวคนและจะทำให้เกิดอันตรายต่อคน ^{2,3,4}

ภาพ: Hannu Huttu

จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับหมีได้อย่างไร?

หมีแต่ละตัวมีลักษณะนิสัยเฉพาะตัวต่างกัน โดยจะมีพฤติกรรมแตกต่างกันในแต่ละสถานการณ์ หมีบางตัวอาจมีความอยากรู้อยากเห็น แต่บางตัวก็อาจจะดุร้าย สิ่งสำคัญที่ควรจำคือ: ไม่มีหมีตัวใดที่ไม่อันตราย 5 โดยทั่วไปแล้วหมีจะพยายามหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับคน ด้วยประสาทรับรู้อกลิ่นและเสียงที่ดี ช่วยให้หมีสามารถรู้ว่ามีคนอยู่ได้ตั้งแต่ระยะไกล และสามารถหลบซ่อนตัวหรือออกจากที่นั้นๆ ได้ทันเวลา

โดยมากแล้วการเผชิญหน้ากับหมีมักเกิดขึ้นโดยไม่คาดคิด ดังนั้น ในขณะที่คุณเดินไปในป่า ให้พยายามทำให้เกิดเสียงเพื่อให้อหมีที่อยู่ในบริเวณนั้นรู้ว่าคุณอยู่แถวๆ นั้น เมื่อคุณเดินไปสองคนหรือเป็นกลุ่ม ให้พยายามพูดคุยกับคนอื่น ๆ ในกลุ่ม หากคนเดินไปเพียงลำพังในป่าอย่างเงียบๆ และอยู่เหนือลม อาจทำให้หมีตกใจได้ ซึ่งจะทำให้ทั้งคนทั้งหมีตกใจเท่าๆ กัน และจะไม่น่าจะทำให้อเกิดอันตรายหากหมีวิ่งหนีไปเอง ทั้งนี้เราไม่สามารถที่จะคาดเดาพฤติกรรมของหมีล่วงหน้าได้

เมื่อคุณไปเดินป่า กรุณานำขยะหรือสิ่งต่าง ๆ ที่คุณนำเข้าไปไปทิ้งด้วย ทั้งนี้ในพื้นที่ในชนบท หรือเขตที่พื้กอาศัยที่ห่างไกลชุมชนควรจัดการเก็บขยะจากบ้านในพื้นที่ปิดเพื่อไม่ให้กลิ่นแพร่กระจายออกไป หมีมีประสาทรับรู้อกลิ่นที่พัฒนาเป็นอย่างมาก และมีความจำที่ดี หมีมักจะกลับไปที่เดิมที่มันเคยเจออาหารมาก่อนหน้านั้น สิ่งสำคัญคือให้รักษาลักษณะความกลัวคนตามธรรมชาติของหมีเอาไว้ หมีสามารถที่จะผสมเอากลิ่นของอาหารเข้ากับกลิ่นของคน และเรียนรู้ในการเข้าใกล้คนที่ให้อาหารมา

สัญลักษณ์แสดงว่าพื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ที่มีหมียู่

หมียักทำลายรังมด ขุดหารังผึ้ง หรือทำลายขอนไม้เพื่อหาตัวหนอนคักเค้ ตัวอย่างเช่น นกหัวขวานค้ำมักจะสร้างรอยต่างๆ ในป่าเหมือน ๆ กับหมียได้เช่นกัน

บางครั้งหมียจะทำลายรังผึ้งเพื่อหาน้ำผึ้ง และจะโยนชิ้นส่วนของรังผึ้งไปรอบ ๆ รอยเล็บที่เจาะลึกที่ต้นไม้ ที่ โดยมากมีรอยที่ ความสูงระดับหนึ่งเมตรอาจจะเป็นรอยปีนต้นไม้หรือรอยข่วนของหมีย

ที่ ฟุ้งข้าวไธด์ หมียะหักกิ่งต้นข้าวและรวบรวมต้นพืชเหล่านั้นเป็นกอ ๆ รวมกัน

หากคุณพบเห็นซากสัตว์ที่ หมียิงฆ่าตาย ให้รีบออกจากสถานที่นั้น ในทิศทางที่คุณเดินมา หมียาจจะอยู่ใกล้ ๆ บริเวณนั้น ส่วนมากแล้วหมียจะพยายามปกปิดซากสัตว์ไว้ บางส่วนที่พื้นดินหรือแ่งน้ำ และจะกลับมา

ยังที่ ที่ มันซ่อนอาหารไว้ หมียาจจะ "เก็บคุณ" ซากสัตว์ไว้ที่ ธารน้ำเย็นหรือซ่อนไว้ที่ บ่อน้ำแร่ธรรมชาติ

ส่วนมากของมูลของหมีย จะกองใหญ่มาจากงสังกตได้ง่าย ซึ่งต่างจากมูลวัวตรงที่ จะมีสี

ดำและอาจจะมีส่วนของกระดูก ขนสัตว์ ผลไม้ป่า หรือใบไม้ ขึ้นอยู่กับว่าหมียกินอะไรเข้าไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลิงคอนเบอร์รี่ และ แบล็คคลาวด์เบอร์รี่ จะแปลกแยกออกมาได้อย่างชัดเจน ส่วนมากจะเป็นทั้งลูก เหมือน"ไข่มุก" ที่บริเวณพื้นผิวของมูลหมีย

การสังเกตรอยเท้าหมีย

รอยเท้าหมียจะมองเห็นนิ้วเท้าห้านิ้ว และรอยเล็บจิกกด ขาหน้าของหมียจะสั้นและกว้าง ขาหลังของหมียจะคู่คล้ายรอยเท้าคน แต่จะกว้างกว่าเล็กน้อยและดูเหมือนสามเหลี่ยมมากกว่า หมียจะเดินลงสันเท้า ดังนั้นในพื้นดินที่นุ่มจะมองเห็นรอยกดของสันเท้าหมียได้ การวัดรอยเท้าหมีย โดยวัดที่ ขาหน้าจากอุ้งเท้า ส่วนที่กว้างที่สุด หากรอยเท้าจากขาหน้าวัดได้กว้างน้อยกว่า 7 ซม. จะเป็นรอยเท้าของลูกหมียซึ่งเพิ่งเกิดในปีนั้น หมียตัวเมียที่โตเต็มวัยจะมีรอยเท้ากว้างมากที่สุด 14 ซม. และตัวผู้ 20 ซม. ^{1, 2, 5, 6}

ร่องรอยของสัตว์ทำก็บที่ กำลังคลั่งอาจเป็นสัญญาณของการล่าอาหารของสัตว์ป่าด้วย

หมีเข้าไปที่รังผึ้ง
ภาพ: Pekka Karoniemi

ต้นไม้ที่ถูกหมีทำหลุม
ภาพ: Harri Norberg

มูลหมี ภาพ: Harri Norberg

รอยเท้าหมี. ภาพ: Petri Piisilä

จะทำอย่างไร เมื่อ

...มองเห็นหมีจารรดของคุณ...

ให้อยู่ในรถ อย่าออกจากรถไปถ้าขรุปรุ หากคุณเจอกับหมีในขณะที่คุณอยู่ในรถ จงขยับออกจากรถเป็นอันขาด ให้โทรศัพท์ไปยังหมายเลขฉุกเฉิน 112 หากหมีอยู่ในอาคารบาดเจ็บ ให้เตือนบุคคลอื่น ๆ ที่อาจจะเคลื่อนที่อยู่ตามถนนโดยรอบ ให้เปิดสัญญาณไฟฉุกเฉินที่รถเจ้าหน้าที่ตำรวจจะควบคุมสถานการณ์และจะแจ้งไปยังนักล่าสัตว์ผู้เชี่ยวชาญด้านกรจับสัตว์ป่า พร้อมสุนัข มาซึ่งที่ที่พบหมี (SRVA หรือ ศูนย์ให้ความช่วยเหลือสัตว์ป่า)

...เมื่อต้องไปในที่ที่มีหมีในช่วงเช้าตรู่ของฤดูร้อน...

ฤดูผสมพันธุ์ของหมีคือช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ช่วงนี้หมีจะมีความกระตือรือร้นเป็นพิเศษแม้ในช่วงเวลากลางวัน ซึ่งจะมีความเสี่ยงต่อการเผชิญหน้าหมีมากที่สุด หมีวัยหนุ่มจะเดินทางบางครั้งเป็นระยะทางไกลเพื่อหาคู่ผสมพันธุ์ หมีที่อายุน้อยเหล่านั้นเพิ่งจะออกมาพ้นจากแม่ของมันมาอยู่ด้วยตัวเองในธรรมชาติเป็นครั้งแรก หมีอายุน้อยพวกนี้ หรือที่เรียกว่าหมีอายุหนึ่งปี เป็นหมีที่มีความอยากรู้อยากเห็นและอาจจะไม่กลัวคน หากคุณสังเกตเห็นหมีใกล้ตัวคุณ ให้พยายามแสดงตัวด้วยการพูดเสียงดังหรือให้ต้อย ๆ เล็งขงจากที่นั่นไปในทิศทางที่คุณเดินมา

...เมื่อคุณกำลังเก็บผลไม้ป่า...

อาหารของหมีกว่าครึ่งหนึ่งคือผลไม้ป่า โดยเฉพาะบลูเบอร์รี่ หมีจะกินผลไม้ป่าเพื่อให้ได้รับไขมันสะสมในร่างกายสำหรับฤดูหนาวที่ยาวนาน ให้คุณพยายามสังเกตตลอดเวลา

เมื่อคุณเดินไปนป่า โดยทั่วไปแล้วหมีจะสามารถรับรู้ได้เกี่ยวกับตัวเราได้จากกลิ่นและเสียง ได้ทันเวลาก่อนที่คุณจะเข้ามา แต่ถ้าคุณมองเห็นหมี ให้พยายามสังเกตเสียงดังโดยการพูดหรือให้ต้อยกลับไปอย่างสงบในทิศทางที่คุณเดินมา

...เมื่อเห็นหมีกำลังพักผ่อนหรือกำลังกินซากสัตว์...

หากคุณเผลอไปทำให้หมีแปลกใจเมื่อหมีกำลังกินซากสัตว์อยู่ ให้พยายามอยู่ในความสงบ ยึดตัวให้ตรงและทำให้หมีรับรู้เกี่ยวกับตัวคุณด้วยการส่งเสียงพูดคุยดัง ๆ ค่อยๆ ปลีกตัวออกจากสถานที่นั้นอย่างสงบในทิศทางที่คุณเดินมา - อย่างวิงหนีเด็ดขาด! การวิ่งจะเป็นการกระตุ้นสัญชาตญาณการล่าของหมี และการวิ่งก็ไม่สามารถหนีหมีได้ทัน เมื่อจากหมีวิ่งเร็วกว่าคนหลายเท่าตัว การปีนขึ้นไปต้นไม้ก็ไม่มีประโยชน์อันใดเนื่องจากหมีปีนต้นไม้ได้อย่างคล่องแคล่ว ในกรณีเช่นนี้ คุณสามารถทิ้งสิ่งเจี๊ยกแฉีกและกระเป๋าของคุณไว้กับพื้น หมีอาจจะสนใจสิ่งของเหล่านั้นและไม่ไปยุ่งกับคุณก็ได้

... เมื่อคุณเจอลูกหมีที่มีความอยากรู้อยากเห็น...

อย่าพยายามเข้าไปยุ่งกับลูกหมี และอย่าถ่ายรูป แม้หมีจะมีสัญชาตญาณการปกป้องลูกที่รุนแรงและมักจะอยู่ใกล้ลูกของมัน ให้คุณหันไปดูรอบ ตัวคุณและรีบออกจากสถานที่นั้นไปในทิศทางที่คุณเดินเข้ามา สถานการณ์ที่อันตรายที่สุดอาจเกิดขึ้นเมื่อคนไปอยู่ตรงกลางระหว่างลูกหมีและแม่หมี หมีจะพยายามปกป้องลูกของมันจากอันตรายที่อาจจะเกิดขึ้น แต่จะไม่พยายามทำร้ายคุณ หมีอาจจะพยายามทำท่าจูโจมแบบหลอก ๆ หลาย ๆ ครั้ง แต่ก็ก็จะกลับตัวออยหนีไปในระยะไม่กี่เมตร

...เมื่อคุณเดินไปกับสุนัขของคุณในพื้นที่ที่มีหมี...

ให้ผูกสายจูงสุนัขไว้ในขณะที่เดินป่า ให้สังเกตพฤติกรรมที่แปลกจากปกติของสุนัข สุนัขที่วิ่งอย่างอิสระโดยไม่มีสายจูงจะเพิ่มความเสี่ยงในการเผชิญหน้ากับหมี สุนัขที่ไม่ได้รับการฝึก หากต้องเจอกับหมี ก็จะหนีไปหลบใกล้ ๆ เจ้าของเพื่อความปลอดภัย หมีอาจจะตามสุนัขไปและอาจจะถือว่าเป็นปัจจัยเสี่ยงของมันด้วย

...เมื่อเจอหมีในขณะล่าสัตว์...

นักล่าสัตว์ที่ชุมนุมอยู่กับที่อย่างเสียบๆมีความเสี่ยงสูงในการเผชิญหน้ากับหมีมากกว่าคนที่เดินไปเรื่อยๆ หากหมีไม่สังเกตเห็นคุณ คุณจะต้องทำให้มันรู้โดยการตบมือ หรือส่งเสียงดัง บ่อยครั้งที่การเผชิญหน้ากันของนักล่าสัตว์และหมีก่อให้เกิดอุบัติเหตุตามมาคือ เมื่อสัตว์ถูกจู่โจมและทำร้าย และเข้าทำร้ายนักล่าสัตว์ด้วย หมีที่ได้รับบาดเจ็บเป็นหมีที่อันตราย แต่หมีที่ขึ้นด้วยขาหลังไม่ได้เป็นหมีที่ร้ายเสมอไป มันเพียงแค่กำลังวิเคราะห์และไม่แน่ใจหรือกำลังอยากจู่โจมเห็น กับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน

ภาพ: Hannu Huttu

ภาพ: Hannu Huttu

ภาพ: Iipo Kojola

... หากได้พยายามทุกอย่างแล้วแต่หมียังคงมีพฤติกรรมข่มขู่...

ถอยออกมาอย่างสงบ จับตามองพฤติกรรมของหมีและพูดด้วยเสียงปกติ หลีกเลี่ยงการสบตาหมี เนื่องจากถือว่าเป็นการท้าทายหมี อย่างยิ่งหมี!

หากหมีทำท่าจู่โจมอย่างหลอกล่อ ๆ ให้อยู่กับที่หรือถอยออกมาช้า ๆ โดยที่วิ่งไปแล้วหมีจะหนีไปหรือจะหยุด ให้พยายามอยู่ในความสงบและพูดคุยกับหมี วางถังเก็บผลไม้ป่า อุปกรณ์ตกปลา ฯลฯ ไว้ข้างหน้าคุณเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของหมีออกไปจากตัวคุณ แสดงให้หมีเห็นว่าคุณไม่ได้ข่มขู่มันโดยการถอยออกมาอย่างช้า ๆ

หากหมีเข้าจู่โจมทำร้ายคุณ ให้หมอบลงกับพื้นโดยคว่ำหน้าลงหรือขดตัวในท่าเหมือนเด็กในท้องและทำท่าแกล้งตายเพื่อให้หมีเห็นว่าคุณไม่มีอันตรายต่อหมี พยายามปกป้องมือ คอ และหัวของคุณเอง กระเป๋าเบ็ดที่อยู่ด้านหลังของคุณถือเป็นเครื่องป้องกันที่ดี อย่างปีนขึ้นต้นไม้เพราะหมีปีนต้นไม้เก่งกว่าคุณ^{1,4,5}

สุนัขป่า (Canis lupus)

ลักษณะเฉพาะของสุนัขป่าและการแพร่ขยายพันธุ์

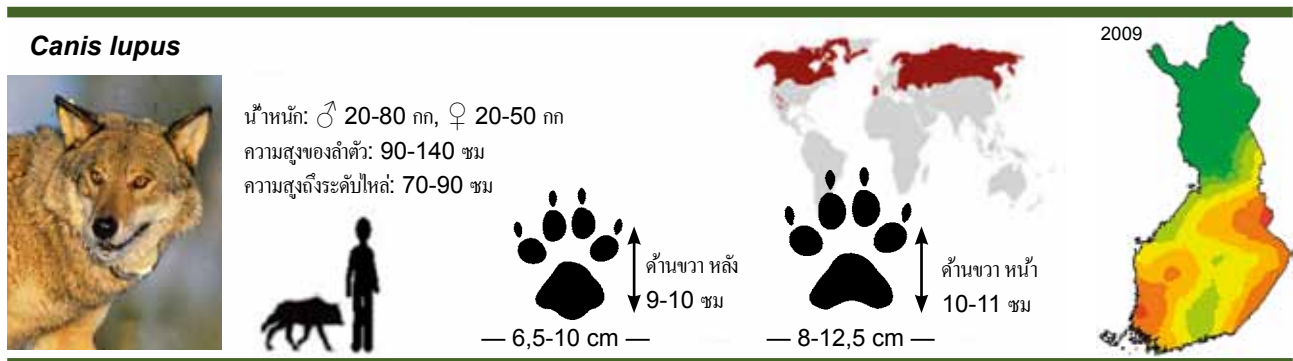
เขตที่พบสุนัขป่ามาก ได้แก่เขตพื้นที่ทางตะวันออกของฟินแลนด์ สุนัขป่าที่ย้ายที่ไปเรื่อยๆ และ สุนัขป่าที่ทำรังด้วยจะปรากฏให้เห็นตัวได้เกือบทั่วประเทศยกเว้นเขต Ahvenanmaa พื้นที่อาศัยของสุนัขป่าในฟินแลนด์ขยายตัวขึ้นอย่างทั่วถึงกันไปถึงปี 2006 ซึ่งมีสุนัขป่าประมาณ 250 ตัว จากการประเมินของ RKTL พบว่าในฤดูใบไม้ร่วงปี 2010 มีสุนัขป่าในฟินแลนด์ระหว่าง 150 – 160 ตัว ฟันสุนัขป่าเท่าที่ทราบข้อมูลประมาณ 14-16 ฟัน

ร่างกายสุนัขป่ามีส่วนสูง 90-140 ซม. มีหางยาวตรง และมีขนหนา สุนัขป่าที่ถูกยิงตายในฟินแลนด์ ส่วนมากแล้วมีน้ำหนักเกิน 60 กก. แต่น้ำหนักตัวนั้นจะเปลี่ยนไปได้

ตลอด น้ำหนักตัวสุนัขป่าตัวผู้ระหว่าง 30-65 กก. และ ตัวเมีย 20-45 กก. สุนัขป่าตัวผู้เมื่อโตเต็มที่สามารถวัดความสูงเมื่อยืนสี่ขาได้ 70-90 ซม. ตัวเมียจะสูงน้อยกว่า สุนัขป่าจะเติบโตเต็มที่ตั้งแต่ปีแรกที่มันเกิดมา

สุนัขป่ามีลักษณะเหมือนสุนัขธรรมดาที่มีขนาดใหญ่และมีหางตรง แต่ลักษณะที่ไม่เหมือนสุนัขทั่วไปคือหางของสุนัขป่าเวลาตกลงจะตรง ดวงตาเฉียง มีเขี้ยวยาวและใหญ่กว่าของสุนัข

สีปกคิของสุนัขป่า คือสีเทาออกเหลือง โดยจะมีขนสีดำปกคลุมบริเวณแผ่นหลัง ด้านหน้า บริเวณไหล่และหาง ที่ท้องจะมีสีอ่อนกว่า อาจมีลายสีอ่อนที่แก้ม สีที่ฝ่าเท้าจะเป็นมีเทา ขาหน้าบริเวณด้านหน้าอาจจะมีแถบสีดำ สีจะเปลี่ยนไปได้บ้างตามฤดูกาล สีขนช่วงฤดูหนาวจะอ่อนและเป็นสีเทามากกว่าสีช่วงฤดูร้อน^{6,8,9}

ภาพ: สุนัขป่าตัวผู้และตัวเมีย, Ilpo Kojola (สุนัขป่า)

ภาพ: Hannu Huttu

วิธีการดำรงชีวิต และอาหารของสุนัขป่า

ฝูงสุนัขป่า มีลักษณะเป็นครอบครัวรวมตัวกันจากสุนัขป่าตัวผู้และตัวเมียที่โตเต็มวัย โดยมีคู่ของจ่าฝูงและรุ่นลูก ๆ ของมัน ในฟินแลนด์ฝูงสุนัขป่าจะมีขนาดเฉลี่ยฝูงละเจ็ดตัว¹⁰

ระยะคิดสัดของสุนัขป่าจะมีปีละครั้งช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม คู่จ่าฝูงจะเคลื่อนที่ไปสองตัวใกล้ๆ กับฝูง หลังช่วงคิดสัด สุนัขป่าจะหาที่ที่เหมาะสมสำหรับสร้างรัง

ให้ครอบครัวใหม่ของมัน รังสุนัขป่าอาจจะอยู่ในพื้นที่ที่มีต้นไม้ล้มหรือใต้รากไม้ ทั้งนี้สุนัขป่าอาจจะใช้รังเก่าของสุนัขจิ้งจอก ซึ่งจะนำมาขยายตามที่มันต้องการเป็นรังใหม่ สุนัขป่าจะอุ้มท้องประมาณ 60-63 วัน ตัวเมียจะคลอดลูกช่วงกลางเดือนพฤษภาคม โดยมากประมาณ 3-6 ตัวโดยจะขุดรังไว้ก่อนจะคลอดลูก ตัวเมียจะให้นมลูกประมาณแปดสัปดาห์ ซึ่งช่วงนี้ตัวเมียจะอยู่ใกล้ลูก ๆ ของมัน สมาชิกตัวอื่นในฝูงจะหาอาหารมาให้ตัวเมียที่ให้นมลูก

หลัง 8-10 สัปดาห์และลูกสุนัขป่าจะออกจากรังเป็นครั้งแรกและจะย้ายไปอีกรังหนึ่ง หลังจากสามสัปดาห์ไปแล้ว สุนัขป่าอาจจะใช้รังเดิมสลับไปมาข้ามปี ช่วงที่ให้นมลูกนั้น สมาชิกในฝูงบางตัวจะทำหน้าที่ดูแลลูกสุนัขป่าช่วงที่ตัวแม่ไปหาอาหารกับสมาชิกในฝูงตัวอื่น ๆ สาเหตุการเสียชีวิตของลูกสุนัขป่า อาจมาจากการจับป่วย ตัวปรสิต หรือการขาดสารอาหาร

อาณาเขตของฝูงสุนัขป่า ขึ้นอยู่กับความหนาแน่นของสุนัขป่าและ อาหารที่มีในพื้นที่ ในฟินแลนด์ขนาดพื้นที่ โดยเฉลี่ยที่สุนัขป่าอาศัยคือ 1000-1300 ตารางกิโลเมตร² โดยทั่วไปแล้วมีอาณาเขตประมาณ 30x40 กม. สุนัขป่าจะวิ่งของมันมีมีอายุประมาณ 1-2 ปี สุนัขป่าที่อายุน้อยสามารถเดินทางเป็นระยะไกลได้หลายร้อยกิโลเมตรจากที่ที่มันเกิดเพื่อตามหาผู้ผสมพันธุ์ ส่วนมากแล้วสุนัขป่ามักจะทำรังในระยะทางต่ำกว่า 200 กม.จากที่ที่มันเกิด¹¹

สุนัขป่าจะเคลื่อนที่ไปตลอดวัน ส่วนมากจะเป็นเวลาเย็นและตอนกลางคืน สุนัขป่ามีความอดทนมาก และเคลื่อนที่ไวอย่างรวดเร็ว และมีประสาทรับฟังเสียงและรับรู้อัตราที่แม่นยำมาก

สุนัขป่าเป็นสัตว์กินเนื้อ อาหารที่มีอยู่ในธรรมชาติจะมีผลมากที่สุดต่อการรวบรวมสารอาหารของสุนัขป่า ช่วงคืนฤดูร้อนเป็นช่วงที่ได้สารอาหารจากอาหารที่หาง่ายๆ เพราะเป็นช่วงที่ลูกสุนัขป่าต้องได้อาหารทุกวัน ช่วงฤดูใบไม้ร่วงเมื่อลูกสุนัขป่าเข้าร่วมการล่าหาอาหารและเคลื่อนที่ไวไปกับสมาชิกในฝูงแล้ว อาหารที่ได้ส่วนมากจะเป็นอาหารจากสัตว์มีขนขนาดใหญ่ อาหารของสุนัขป่าที่สำคัญที่สุดคือกวางมูส และ กวางเรนเดียร์ ป่า และสัตว์จำพวกกวางตั้งแต่ขนาดเล็กถึงขนาดกลาง ช่วงฤดูร้อน สุนัขป่าจะล่าลูกกวางมูสมากเป็นพิเศษ ในพื้นที่ที่เลี้ยงกวางเรนเดียร์ อาหารของสุนัขป่าคือกวางเรนเดียร์ ปกติแล้วสุนัขป่าและล่าเหยื่อเป็นฝูง สุนัขป่าล่าทั้งตัวเดียว สามารถล่ากวางมูสได้แต่อาจจะมีโอกาสได้รับบาดเจ็บมากกว่าเมื่อล่าเหยื่อเป็นฝูง

สุนัขป่ามีวิธีแสดงออกของตัวเองเหมือนๆกับสุนัขทั่วไป คือ การคำราม ส่งเสียงร้องเห่า ส่งเสียงแหลมสูง ขึ้นอยู่กับสถานการณ์^{6, 9,12,13}

สุนัขป่าเป็นอันตรายต่อคนหรือไม่?

สุนัขป่าที่แข็งแรงซึ่งล่าเหยื่อเป็นอาหารได้เพียงพอ โดยมากแล้วจะไม่เป็นอันตรายต่อคน ทฤษฎีนี้สนับสนุนความจริงที่ว่าช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา สุนัขป่าเข้าทำร้ายคนน้อยมาก - ซึ่งเป็นแบบนี้ทั่วโลกด้วย

เหตุการณ์ล่าสุนัขป่าในฟินแลนด์ ที่มีสุนัขป่า (หรือมากกว่าหนึ่งตัว) ทำร้ายคนจนเสียชีวิต เกิดขึ้นในเขตTunturi ช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 1880 สาเหตุของการทำร้ายยังไม่เป็นที่ทราบแน่ชัด แต่ได้มีการตรวจสอบสุนัขป่าในภายหลังพบว่าเป็นสุนัขป่าที่ป่วยและหิวโหย สาเหตุอาจเกิดจากสุนัขที่มีความป่าเถื่อน ซึ่งเป็นสุนัขป่าและสุนัขบ้านที่ผสมกัน หรือเป็นสุนัขป่าที่มีความคุ้นเคยกับคน และช่วงก่อนปี 1880 มีบันทึกว่าสุนัขป่าเข้าทำร้ายคนในฟินแลนด์^{14,15}

จะอย่างไรเมื่อเจอกับสุนัขป่าเซื่อง หรือ สุนัขป่าที่มีอาการดุร้าย?

ปกติแล้วสุนัขป่าเป็นสัตว์ที่ขี้กลัว และโอกาสเผชิญหน้ากับมันในธรรมชาติมีค่อนข้างน้อย สุนัขป่ามีประสาทรับรู้กลิ่นและการฟังที่ดี ให้ความพยายามส่งเสียงเมื่อเดินป่า หากต้องการทำให้แน่ใจว่าจะไม่เจอสุนัขป่า

หากสุนัขป่าไม่ยอมถอยไปในขณะเผชิญหน้ากัน ให้ปฏิบัติดังนี้:

- พยายามออกจากสถานที่นั้นๆ อย่างสงบ
- อย่างวิงหนี! การวิ่งเป็นการกระตุ้นสัญชาตญาณการล่าเหยื่อของมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากคุณหลัดล้มในขณะวิ่งหนี
- หากสุนัขป่าตามคุณมา ถึงแม้คุณจะถอยออกมาแล้วให้หยุดและพยายามแสดงท่าทางขกแขนออกให้ดูใหญ่ที่สุด ยกกระเป่าเป้ขึ้นเป็นต้น เดินเข้าหาสุนัขป่าสองสามก้าว คุณสามารถลงเข็นไปบนก้อนหินหรือพยายามขึ้นที่สูงหรือปีนขึ้นต้นไม้ สุนัขป่าปีนต้นไม้ไม่เป็น
- หากสุนัขป่ายังจู่โจมทำร้ายถึงแม้จะลองปฏิบัติตามคำแนะนำข้างต้นแล้ว อย่าพยายามแกลิ่งคาย! ให้ตะและตีสุนัขป่าให้แรงที่สุดเท่าที่จะสามารถทำได้ อย่าขอมแพ้!

พยายามทำร้ายสุนัขป่าที่บริเวณตาหรือลำคอ เมื่อมีการต่อสู้ป้องกันตัวที่รุนแรง สุนัขป่าอาจจะตกใจและถอยห่างจากสถานการณ์นั้น ๆ^{13,16}

สุนัขป่าอาจมีพฤติกรรมดุร้ายต่อคนได้ เมื่อ

- การที่แหล่งอาหารตามธรรมชาติที่สุนัขป่าสามารถล่าได้มีน้อยลง หรือหมดลง อาจทำให้สุนัขป่าที่หิวโหยพยายามเข้ามาหาอาหารที่หาได้ง่ายในเขตใกล้พื้นที่พักอาศัยของคนและอาจทำให้เกิดเหตุการณ์การเผชิญหน้ากันระหว่างสุนัขป่าและคน
- สุนัขป่าหิวความกลัวคน อย่าทำให้สุนัขป่าชินกับคนโดยการให้อาหารแก่มัน - ควรจัดการกับสิ่งของและขยะที่นำเข้าไปในป่าอย่างสมเหตุสมผล! สุนัขป่าที่เซื่องและคุ้นเคยกับการได้รับอาหารจากคนอาจมีพฤติกรรมที่คาดเดาไม่ได้และอาจเป็นอันตรายได้ แต่คนไม่มักรวมอยู่ในเหยื่อที่สุนัขป่ามักล่าเป็นอาหาร
- สุนัขป่าจะปกป้องตัวเองและลูกของมัน ในสถานการณ์เสี่ยงอันตรายซึ่งไม่สามารถหลบหนีได้สุนัขป่าอาจมีพฤติกรรมดุร้ายต่อคนเป็นพิเศษ
- สุนัขป่าอาจพุ่งความสนใจไปที่สุนัขที่ไปกับคุณอย่างเต็มที่จนลืมความกลัวคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์การล่าสัตว์ สุนัขป่าอาจวิ่งเข้ามาหาเจ้าของเพื่อความปลอดภัยโดยมีสุนัขป่าตามหลังมา การเผชิญหน้ากันอาจทำให้เกิดสถานการณ์อันตรายได้ หากคุณสามารถทำได้ อย่าไปล่าสัตว์ในป่าบริเวณที่ทราบว่ามีสุนัขป่าล่าสัตว์อื่นให้ออกอยู่กับสุนัขของคุณ^{13,16,17}
- สุนัขป่ามีอาการป่วยหนัก หนึ่งในสาเหตุที่ทำให้สุนัขป่ามีพฤติกรรมดุร้ายคือ โรคกลัวน้ำ หรือโรคพิษสุนัขบ้า สัตว์ที่ป่วยอาจจะเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นดุร้ายและเป็นอันตรายต่อคนซึ่งถูกสุนัขป่ากัดและอาจติดเชื้อพิษสุนัขบ้าได้ด้วย ทั้งนี้ โรคพิษสุนัขบ้าไม่พบในสัตว์ป่ากินเนื้อของฟินแลนด์มาเป็นระยะเวลาานมากแล้ว ครั้งล่าสุดที่มีการระบาดของโรคพิษสุนัขบ้าในพื้นที่ของประเทศฟินแลนด์คือช่วงระหว่างปี 1988-1989 ซึ่งพบเชื้อพิษสุนัขบ้าในตัวทานุกี และสุนัขจิ้งจอก แต่ช่วงนั้นแม้จะมีการตรวจเชื้อพิษสุนัขบ้าในสัตว์ป่ากินเนื้อขนาดใหญ่ก็ไม่ตรวจพบแต่อย่างใด

การสังเกตรอยเท้าของสุนัขป่า

การแยกรอยเท้าของสุนัขตัวใหญ่และสุนัขป่าทำได้ยากมาก

สุนัขป่าจะมีรอยเท้าของอุ้งเท้าหน้า (10-11 ซม.) ใหญ่กว่ารอยเท้าหลัง (9-10 ซม.) เหมือนสัตว์ประเภทสุนัขโดยทั่วไป ทั้งนี้ เมื่อทำการวัดรอยเท้าสุนัขป่าจะไม่วัดรวมเล็บเข้าไปด้วย

มูลสุนัขป่า: มูลสุนัขป่าจะมีความหนาประมาณ 2.5-3 ซม. ขนาดยาวและมีกลิ่นเหม็นรุนแรง คุณลักษณะ กับกองมูลสุนัข โดยมากแล้วมูลของสุนัขป่าจะมีขนสัตว์หรือชิ้นส่วนกระดูกสัตว์อยู่ด้วย หากมูลสุนัขป่าเป็นสีดำมากเท่าไร แปลว่ามันได้กินเนื้อสัตว์ไปมากเท่านั้น

สัญญาณที่บอกว่ามีสุนัขป่าในพื้นที่อีกสัญญาณหนึ่ง คือในช่วงเวลาคิดสัตว์มันจะทิ้งรอยเลือดที่ ปนกับปัสสาวะไว้บริเวณกองหิมะ ร่องรอยซากสัตว์ที่ สุนัขป่าล่าไว้เป็นอาหารถือเป็นร่องรอยที่บอกว่ามีสุนัขป่าเคลื่อนไหวอยู่ในบริเวณนั้น แต่ในขณะเดียวกัน ซากสัตว์นั้น อาจเกิดจากการล่าของสัตว์กินเนื้อประเภทอื่นก็ได้ ส่วนมากแล้วจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจสอบว่าสัตว์เหล่านั้นถูกล่าโดยสัตว์กินเนื้อประเภทใด และร่องรอยที่ ทั้งไว้นั้น เป็นร่องรอยของสัตว์ประเภทใด 8

ภาพ: Vilho Pesonen

ภาพ: www.suurpedot.fi

ภาพ: Harri Norberg

ภาพ: Ilpo Kojola

ตัววูล์ฟเวอริน (Gulo gulo)

ลักษณะเด่นและการแพร่ขยายพันธุ์

วูล์ฟเวอรินเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมกินเนื้อที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศฟินแลนด์ มีขนาดความสูง 69-83 ซม. ความสูงเมื่อยืนสี่ขา 40-45 ซม. หางยาว 16-25 ซม. ตัวเมียมีน้ำหนักตัวเฉลี่ย 8-12 กก. และตัวผู้ 8-28 กก.

วูล์ฟเวอรินมีโครงสร้างลำตัวที่แข็งแรง โดยทั่วไปมีสีน้ำตาลเข้มหรือน้ำตาลดำ ช่วงลำตัวช่วงขี้โครงมีขนหนาไปจนถึงโคนหางและมีแถบสีอ่อน ตรงส่วนหน้าผากและแก้มมีสีอ่อนกว่า ช่วงคอและหน้าอกอาจมีจุดสีอ่อน ช่วงปากและจมูกที่ยื่นออกมา หาง และขา จะมีสีดำ วูล์ฟเวอรินจะผลิตขนปีละสองครั้ง: พฤษภาคม-มิถุนายน และ กันยายน-ตุลาคม หูของวูล์ฟเวอริน มีขนาดเล็ก และมีสีน้ำตาลออกเหลือง ปกคลุมด้วยขนค่อนข้างเป็นมันเงา

วูล์ฟเวอรินจะปรากฏตัวในเขตตะวันออกของฟินแลนด์และเขตแลปแลนด์

วิธีการดำรงชีวิตและอาหาร

วูล์ฟเวอรินเป็นสัตว์ออกรู้อยากเห็นและมักจะเคล็ด่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มันอาจจะเคล็ด่อนที่ไปในช่วงหนึ่งวันโดยการกระโดดเป็นระยะทางหลายสิบกิโลเมตร วูล์ฟเวอริน

ภาพ: Hannu Huttu

ออกรินไม่ชอบอยู่ร่วมกับวูล์ฟเวอรินด้วยกันในอาณาเขต วูล์ฟเวอรินตัวผู้อาจมีอาณาเขตกว่า 2000 ตารางกิโลเมตร และตัวเมียจะมีอาณาเขตกว่ามาก วูล์ฟเวอรินจะมีวิธีทำเครื่องหมายแสดงอาณาเขตของตนโดยการถ่ายมูล ปัสสาวะ และหลังสารจากส่วนก้นออกมา วูล์ฟเวอรินตัวอื่น ๆ จะพยายามหลีกเลี่ยงการเคล็ด่อนไหวในพื้นที่ที่ได้ทำเครื่องหมายแสดงอาณาเขตไว้แล้ว

วูล์ฟเวอรินสามารถปรับตัวเข้ากับการเคล็ด่อนที่บนหิมะได้อย่างดี เนื่องจากขนาดและน้ำหนักตัวของมัน รวมถึงอุ้งเท้าที่มีขนาดใหญ่ วูล์ฟเวอรินจะกระโดดในพื้นที่ที่มีหิมะ

ในพื้นที่อาศัยของตัววูล์ฟเวอรินทางตอนเหนือของฟินแลนด์นั้น ไม่มีการระบุพื้นที่แพร่กระจายไว้ในแผนที่

Gulo gulo

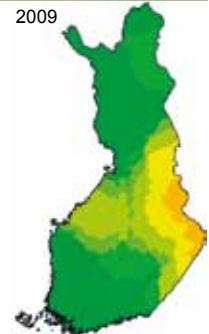
น้ำหนัก: 8-28 กก
ความสูงของลำตัว: 69-83 ซม
ความสูงถึงระดับไหล่: 40-45 ซม

ด้านหลัง
8-10 ซม

ด้านหน้า
12-16 ซม

ภาพ: ศูนย์วิจัยสัตว์ป่าและการประมง, Hannu Huttu (ตัววูล์ฟเวอริน)

นุ่มเหมือนสัตว์กลุ่มนี้ ประเภทอื่น วูล์ฟเวอร์ินเป็นสัตว์ที่ปีนป่ายเก่งถึงแม้จะมีลักษณะความชุ่มชื้นอยู่ในตัวก็ตาม

วูล์ฟเวอร์ินเป็นสัตว์ที่กินซากสัตว์ทุกชนิด หากมีโอกาสมันอาจจะล่าเหยื่อเป็นๆ เพื่อกินเป็นอาหารด้วย ช่วงฤดูหนาวที่มีหิมะปกคลุม มันอาจจะฆ่าวางเรนเดียร์ได้ครั้งละหลาย ๆ ตัวที่เดียว การกักคุณอาหารเป็นลักษณะปกติของสัตว์ประเภทนี้ บ่อยครั้งที่วูล์ฟเวอร์ินจะซ่อนอาหารไว้ใต้หิมะ ซอกในโพดหิน หรือตามกิ่งไม้และกลับมาที่ที่มันซ่อนอาหารไว้ วูล์ฟเวอร์ินมีประสาทรับกลิ่นที่พัฒนาดี ซึ่งช่วยในการหาซากสัตว์ได้ ลึกลงไปใต้หิมะกว่าหนึ่งเมตรเลยทีเดียว ในฤดูร้อนวูล์ฟเวอร์ินจะกินสัตว์เล็กขลุ่ย นมขนาดเล็ก นก และ ผลไม้ป่าเป็นอาหารด้วย

ระยะคิดสัตว์ของวูล์ฟเวอร์ินคือช่วงเดือนมิถุนา-กรกฎาคม และมีพัฒนาการของตัวอ่อนช้าเหมือนกับหมี วูล์ฟเวอร์ินจะคลอดลูกครั้งละหนึ่งถึงสามตัวได้หิมะโดยจะขุดรังช่วงเดือนมีนา-เมษายน รังของมันอาจจะมีคามยาวหลายสิบเมตรและอาจมีทางเข้าออกหลายทาง วูล์ฟเวอร์ินจะย้ายลูกของมันไปยังที่ที่ปลอดภัยเมื่อมันถูกรบกวน ลูกวูล์ฟเวอร์ินจะตามแม่ของมันไปเรื่อยๆ จนกว่าจะคลอดลูกครั้งใหม่¹⁹

สัญลักษณ์ที่แสดงว่ามีวูล์ฟเวอร์ินอยู่ในพื้นที่

ลักษณะภายนอกของมูลของวูล์ฟเวอร์ินจะเปลี่ยนไปตามอาหารที่มันกิน เมื่อมันกินเนื้อสัตว์เข้าไปจะทำให้มีมูลสีเข้ม ในมูลของมันอาจมีชิ้นส่วนของกระดูกและขนสัตว์ มูลของวูล์ฟเวอร์ินมักจะมีลักษณะเหมือนไส้กรอก เป็นเกลียว และเรียวยาวที่อีกด้านหนึ่ง และมีความหนาประมาณ 2.5 ซม.¹⁹

เมื่อวูล์ฟเวอร์ินกระโดดไปข้างหน้าจะทำให้เกิดรอยเท้าสองรอย และมีรอยเป็นจังหวะของการกดของอุ้งเท้าที่มีลักษณะเฉียงและเป็นแถวสามรอยเท้าด้วยกัน

วูล์ฟเวอร์ินไม่ส่งเสียง บางครั้งอาจจะมีการส่งคำรามหรือพีดพาดในขณะล่าเหยื่อหรือขณะที่กำลังเครียด

ทั้งนี้ยังไม่เคยมีการบันทึกใดๆ ที่ระบุว่า วูล์ฟเวอร์ินเป็นอันตรายต่อคน แต่อาจมีเหตุการณ์ที่คนโดนกัดมาบ้าง แต่มักจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ล่าสัตว์หรือเมื่อถูกจับได้หรือในบางตัวที่เจ็บป่วย

เมื่อเผชิญหน้ากับวูล์ฟเวอร์ิน ให้ถอยออกจากสถานที่นั้นอย่างสงบในทิศทางที่ผู้คนเดินเข้ามา¹⁹

ตัวลิ่งยุโรป (Lynx lynx)

ลักษณะเฉพาะและการแพร่ขยายพันธุ์

ตัวลิ่งเป็นสัตว์จำพวกแมวที่พบในธรรมชาติชนิดเดียวในฟินแลนด์ ลิ่งมีร่างกายสูงประมาณ 70-140 ซม. และน้ำหนัก 6-28 กก. เมื่อขึ้นต้นไม้จะวัดความสูงได้ 60-75 ซม. ตัวผู้จะมีขนาดใหญ่กว่าตัวเมีย ขนของตัวลิ่งมีสีเทาหรือน้ำตาลแดง ขนในฤดูหนาวจะมีสีอ่อนกว่าขนในฤดูร้อน ช่วงท้องจะมีสีอ่อนเสมอ ส่วนมากที่ขนจะมีจุดหรือแถบสีเข้ม ตัวลิ่งมีหางสีดำยาว 15-25 ซม. และมีหูที่มีสีอ่อนทางด้านหลังและปลายชี้ขึ้น อึ่งที่มีขนาดใหญ่และกลม ดวงตามีสีเหลือง ตัวลิ่งมีขายาวกว่าแมวบ้านมาก ตัวลิ่งสามารถเก็บเล็บไว้ข้างในอึ่งเท้าได้เหมือนกับแมวทั่วไป เฉพาะพื้นที่มีความแข็งและลื่น รอยอุ้งเท้าของตัวลิ่งจะกางออกจากกันเป็นพิเศษ และรอยเล็บจากนิ้วเท้าทั้งสองจะแยกออกจากกัน แต่ในกรณีทั่วไปจะเห็นรอยเท้าเป็นลักษณะกลม รอยเท้าจากขาหลังที่ปรากฏบนหิมะ จะมีลักษณะเหมือนลูกแพร์ กลมกว่ารอยจากขาหน้า

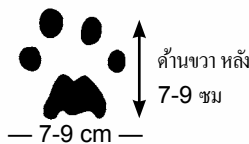
การดำรงชีวิตและอาหาร

ตัวลิ่งเป็นสัตว์รักสันโดษที่ชอบอยู่ตามซอกหิน และในพื้นที่สูงชันที่เข้าถึงได้ยาก ตัวลิ่งจะเคล็ดไถวและออกหากินอย่างกระตือรือร้นในช่วงมืดและช่วงพลบค่ำ มันจะเคล็ดไถวด้วยความเงียบ คล่องแคล่ว และมักจะปีนขึ้นต้นไม้หรือยอดผาเหมือนกับสัตว์จำพวกแมวอื่นๆ เพื่อคอยมองหาเหยื่อ ตัวลิ่งเป็นสัตว์กินเนื้อ อาหารที่ล่าได้ส่วนมากคือกระต่ายและนกขนาดใหญ่ รวมทั้งสัตว์เล็กซึ่งลูกตัวช่วยขนานนามใหญ่อื่น ๆ ด้วย เช่น กวางหางขาวและกวางขนาดเล็ก และในพื้นที่เลี้ยงดูกวางเรนเดียร์ ตัวลิ่งจะกินกวางเรนเดียร์เป็นอาหารด้วย ตัวลิ่งสามารถมองหาตำแหน่งของเหยื่อของมันได้ จากประสาทการรับฟัง และการมองเห็นที่แม่นยำ การล่าจะทำในขณะที่ยืนอยู่โดดใจและตัวลิ่งสามารถเข้าจูโจมเหยื่อได้จากระยะห่างหลายเมตร ตัวลิ่งจะฆ่าเหยื่อโดยการกัดเหยื่อเข้าที่คอ เหมือนกับสัตว์จำพวกแมวอื่น ๆ ฟันของตัวลิ่งไม่เหมาะสำหรับการกินอาหารที่เย็นเป็นน้ำแข็ง

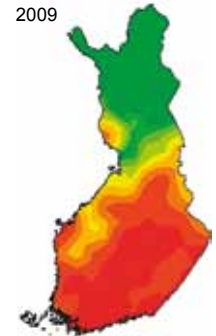
Lynx lynx

น้ำหนัก: ♂ 7-25 กก, ♀ 7-20 กก
ความสูงของลำตัว: 70-120 ซม
ความสูงถึงระดับไหล่: 60-75 ซม

2009

ภาพ: ศูนย์วิจัยสัตว์ป่าและการประมง, Hannu Huttu (ตัวลิ่งยุโรป)

ภาพ: Hannu Huttu

คังนั้นมันจึงไม่สามารถกินซากสัตว์ในช่วงฤดูหนาวได้ มันจึงต้องคอยล่าเหยื่อใหม่ ๆ เพื่อให้ได้อาหารสดอยู่เสมอ

ช่วงเวลาชีวิตของตัวลิงซ์คือระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม ตัวลิงซ์จะคลอดลูกหลังจากผสมพันธุ์ได้ประมาณ 68-73 วันคือช่วง พฤษภาคม-มิถุนายน ประมาณ 2-3 ตัวซึ่งจากติดตามแม่ของมันไปจนถึงฤดูใบไม้ผลิปีถัดไป พื้นที่หากินของตัวลิงซ์ขึ้นอยู่กับปริมาณประชากรและจำนวนอาหารที่มันสามารถล่าได้ ระยะทางที่ตัวลิงซ์เดินไปในช่วงกลางวันมีระยะสั้นที่สุดต่ำกว่า 1 กม. และไกลที่สุดเกิน 20 กม. ในช่วงที่คิดสัตว์ผู้จะมีอาณาเขตเกินกว่า 1000 ตารางกิโลเมตรเลยทีเดียว แต่อาณาเขตของตัวเมียที่มีลูก ๆ อยู่ด้วยจะมีขนาดเล็กกว่ามาก²⁰

สัญลักษณ์ที่แสดงว่ามีตัวลิงค์อยู่ในบริเวณนั้น

ร่องรอยทั่วไปของตัวลิงซ์คือรอยเท้าซึ่งมีข้างกว้างยาว 80-110 ซม. ตัวลิงซ์มักเดินวิงเหยาะๆ ขำๆ ซึ่งมันจะลากขาของมันไป เวลาวิงเหยาะ ตัว

ลิงซ์จะมีข้างก้าวประมาณ 130-150 ซม. บางครั้งมากกว่าเมตรครึ่ง ซึ่งใน

ขณะนั้นจะมองเห็นรอยบนพื้นหิมะเป็นสองรอยไปในทิศทางเดียวกัน ตัวลิงซ์จะก้าวด้วยขาหน้าและขาหลังที่รอยเดิม รอยเท้าของตัวลิงซ์บนพื้นหิมะนุ่มอาจทำให้เข้าใจผิดว่าเป็นรอยเท้าของสุนัขป่าได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อหิมะตกทับรอยเท้าของมันซึ่งทำให้ตรวจสอบร่องรอยได้ยาก ในกรณีนี้จะต้องใช้วิธีวัดระยะทางระหว่างรอยเท้า และติดตามร่องรอยอื่น ๆ เพื่อให้รู้ว่าเป็นร่องรอยของสัตว์ชนิดใด

มูลของตัวลิงซ์เป็นสีดำ เนื่องจากมันกินเนื้อสัตว์เป็นอาหาร และมูลสดๆ จะมีกลิ่นเหม็น มันจะกลบรอยปัสสาวะและกองอุจจาระของมันด้วยดินหรือหิมะเช่นเดียวกับสัตว์จำพวกแมวอื่น ๆ

ภาพ: Marko Mikkola

ในช่วงคิดสัปดาห์เดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม มันจะส่งเสียงร้อง และเสียงคล้ายเห่า คนสามารถพบเห็นตัวลิงซ์ได้ยากมาก เนื่องจากมันมีประสาทสัมผัสที่แม่นยำมาก ตัวลิงซ์ไม่มีศัตรูในธรรมชาติ แต่มันจะหลีกเลี่ยงฝูงสุนัขป่า

ในประเทศฟินแลนด์ยังไม่เคยพบว่ามีเหตุการณ์ที่ตัวลิงซ์ก่อให้เกิดอันตรายต่อคน แต่อาจมีเหตุการณ์ที่คนโดนกัดมาบ้าง แต่มันจะเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ล่าสัตว์หรือเมื่อถูกจับได้หรือในบางตัวที่เจ็บป่วย²⁰

ภาพ: Ilpo Kojola

กรุณาแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ หาก คุณพบเห็นสัตว์ป่าล่าเนื้อ

หากคุณพบเห็นสัตว์ป่าล่าเนื้อ หรือเชื่อว่าพบสัญลักษณ์ที่ระบุว่าสัตว์เหล่านั้นอยู่ในพื้นที่ ให้แจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบทุกครั้ง โดยอาจแจ้งไปที่กลุ่มอาสาสมัครผู้ช่วยชาวด้านสัตว์ป่าในท้องถิ่นที่คุณอาศัยอยู่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ หรือแจ้งไปยังสมาคมผู้ดูแลสัตว์ป่าในท้องถิ่น หรือ ในกรณีฉุกเฉินให้แจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจที่หมายเลข 112 คุณสามารถหารายละเอียดข้อมูลการติดต่อไปยังบุคคลที่ดูแลด้านสัตว์ป่า หรือ สมาคมดูแลสัตว์ป่าในพื้นที่ ใกล้บ้านคุณได้จากอินเทอร์เน็ตในเวปไซต์นี้ <http://riistaweb.riista.fi/>

บุคคลที่ช่วยชาวด้านสัตว์ป่าล่าเนื้อ จะมาตรวจสอบร่องรอยที่คุณแจ้งไป และจะจดบันทึกไว้เป็นข้อมูลสำหรับทั้งประเทศ โดยเก็บบันทึกลงในฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตของศูนย์วิจัยสัตว์ป่าและการประมงเรียกว่าระบบ TASSU ข้อมูลที่คุณแจ้งไป จะช่วยในการปรับข้อมูลด้านการเคลื่อนไหวของสัตว์ป่าให้ทันเหตุการณ์ นอกจากนี้ การแจ้งข้อมูลของคุณยังมีประโยชน์ต่อการประเมินจำนวนของสัตว์ป่าเหล่านั้นด้วย

การปฏิบัติงานของ SRVA

หน่วยงาน SRVA หรือองค์กรให้ความช่วยเหลือด้านการปฏิบัติงานเกี่ยวกับสัตว์ป่าขนาดใหญ่ มีหน้าที่แก้ปัญหาคความขัดแย้งเกี่ยวกับสัตว์ป่าล่าเนื้อขนาดใหญ่ โดยผ่านการร่วมมือและการพัฒนาด้านการปฏิบัติงานกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจและผู้บริหารงานด้านสัตว์ป่าในฟินแลนด์ เจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติงานกับกลุ่มนักล่าสัตว์และสุนัขล่าสัตว์บนกองกำลังในการตรวจสอบพื้นที่ ในการช่วยเหลือในการค้นหาและจับไล่สัตว์ป่าที่หลงเข้าไปอยู่ใกล้พื้นที่พักอาศัยของคนมากเกินไป เพื่อให้กลับไปยังในเขตพื้นที่ที่ปลอดภัย นอกจากนี้ องค์กร SRVA ยังปฏิบัติงานในกรณีที่มีการติดตามสัตว์ป่าที่ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุการจราจรและบางครั้งอาจช่วยเหลือโดยการนำสัตว์ป่าที่ได้รับบาดเจ็บเหล่านั้น หากจำเป็น

ທີ່ມາ:

- ¹ http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/if_you_encounter_a_bear.pdf
- ² Metsästäjien Keskusjärjestö, 2007: 10 kohdan Karhuohjeet. <http://www.riista.fi/data/yhteiset/attachments/Karhuesite.pdf>
- ³ Olsson, J. 2001: Viltskadecenter ja WWF 2001. http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/is_the_brown_bear_dangerous.pdf
- ⁴ Levin, M., Karlsson J. (Viltskadecenter), Brainerd S. (Norsk institutt för naturforskning), Smith M., Linnell J. (Bioforsk) 2006: Leva med björn. http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/friluftsliv_i_bjornomraden.pdf
- ⁵ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/karhu.php
- ⁶ Norberg, H., Kojola, I. & Härkönen, S. 2010: Peto-vahinkojen tunnistamisopas, Metsästäjien Keskusjärjestö
- ⁷ Janne Sundell, Helsingin yliopisto: Riistapäivät 2010, Kooste Riistapäivien esitelmätiivistelmistä. <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/riistapaivapalaute.pdf>
- ⁸ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/susi/tuntomerkit/index.php>

- ⁹ <http://www.tunturisusi.com/kokomitat.htm>
- ¹⁰ Suomen susikannan hoitosuunnitelmaan: MMM 2005
- ¹¹ Ilpo Kojola, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos: Riistapäivät 2010, Kooste Riistapäivien esitelmätiivistelmistä <http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/riistapaivapalaute.pdf>
- ¹² <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/susi/index.php>
- ¹³ http://www.viltskadecenter.se/images/stories/Publikationer/If_you_encounter_a_wolf.pdf
- ¹⁴ Lappalainen, A. 2005: Suden jäljet.
- ¹⁵ Pulliainen, E. 1984: Petoja ja Ihmisiä.
- ¹⁶ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/susi.php
- ¹⁷ <http://www.tunturisusi.com/vaarallisuus.htm>
- ¹⁸ http://www.suurpedot.fi/www/fi/suurpedot_ja_me/kohtaaminen/ahma.php
- ¹⁹ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/ahma/index.php>
- ²⁰ <http://www.suurpedot.fi/www/fi/lajit/ilves/>

